

ULUSLARARASI İLİŞKİLER KAVRAMLARI

Cansın AKSOY *

Acquired Nationality (Müktesep Vatandaşlık)

Doğum ya da kan gibi unsurlara bağlı olmadan, hukuki bir süreç sonunda sonradan kazanılmış vatandaşlık. Bu tür vatandaşlık, söz konusu kişinin geçmişine doğru işlemez. Vatandaşlığı kazandığı tarihten itibaren hak sahibi olmaktadır. Uygulamada, bu tür sonradan vatandaşlık; evlenme, evlat edinme ya da resmi kararlarla olabildiği gibi, kimi ülke yasalarınca anne babası o ülke vatandaşı olmasa da doğan çocuk, doğduğu ülkenin vatandaşı sayılmaktadır.

Adhesion Treaties (Katılım Anlaşmaları)

Avrupa Birliği'ne girmek isteyen her yeni ülke ile yapılan anlaşmalardır. 1972'de İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımını sağlayan Brüksel Anlaşması, 1979'da Yunanistan ile yapılan Atina Anlaşması, 1985'te Portekiz ve İspanya ile yapılan Lizbon ve Madrid anlaşmaları birer “ adhesion treaty ” dir.

Benelux Economic Union (Benelüks Ekonomik Birliği)

Kasım 1960 tarihinde Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında kurulan ekonomik birlik. Amacı bu üç ülke arasında ekonomik, maliye, gümrük, dış politika alanlarında işbirliği kurmak ve Avrupa Birliği nezdinde ortak hareket etmektir.

Central Treaty Organisation (Merkezi Anlaşma Örgütü (CENTO))

Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere arasında 1959 yılında kurulan bölgesel pakt.

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü İkinci Sınıf Öğrencisi

Yine aynı ülkeler tarafından 1955 yılında kurulan Bağdat Paktı'nın devamı mahiyetindeki örgüt, Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikaları çerçevesinde oluşturduğu bölgesel anlaşmalar dizisinin Orta Doğu ayağını oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği'ni NATO ile Avrupa'dan kuşatan Amerikan yönetimi, CENTO ile Orta Doğu'dan, SEATO ile de Güney ve Güneydoğu Asya'dan kuşatmaya almıştır. 1979 yılına kadar varlığını sürdüren örgüt, bu tarihte meydana gelen İran Devrimi sebebiyle sona ermiş ve askeri niteliğini kaybederek bölgesel bir ekonomik işbirliği teşkilâtına dönüşmüştür.

Choice of Diplomats (Diplomat Seçimi)

Ülkeden ülkeye uygulamalar farklı olmakla birlikte, diplomat seçiminde genelde üç yöntem kullanılmaktadır. Birincisi, dışişleri bakanlığı personeli içinden gerekli ehliyete sahip olan kişilerin seçilmesidir ki; bu yöntem en sık uygulanan seçim tarzıdır.

İkincisi, iş dünyası, medya, edebiyat ve güvenlik gibi alanlarda çalışan ya da eskiden bürokratik yapmış “ bakanlık dışı ” kişilerden, mevcut yönetimin politikalarını mükemmel biçimde uygulayacak kişilerin atanması biçimindedir. Amerika'da uygulanan bu yöntemde, yeni başkanın gelmesiyle birlikte, ya da belli bir politikanın yürütülmesi için bürokrasi dışından çok sayıda insan diplomatik sıfatlar kazanmaktadır. Üçüncü yöntem ise, ilk ikisinin bir karışımı gibidir. Özellikle Latin Amerika, Asya ve Afrika'daki bazı ülkelerde uygulanan bu yöntemde, bürokratların çoğunluğu bakanlık bünyesinden gelmekle birlikte, belli bir oran da (yüzde 15-20) dışarıdan atamalar yapılmaktadır.

Diplomatic Language (Diplomatik Lisan)

1. Diplomatik ilişkilerde kullanılan üslup, diplomasinin kendine özgü ifade tarzı.
2. Uluslararası ilişkilerde kullanılan dil. Eski dönemlerde Latince olan diplomasi dili, daha sonra Fransızca olmuş, birkaç yüz yıl süren bu hakimiyet, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizce'ye geçmiştir. Bugün Birleşmiş Milletler'de diplomatik lisan olarak altı resmi dil benimsenmiştir: İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça, Rusça ve Çince.

Economic and Monetary Union (Ekonomik ve Parasal Birlik)

İki ya da daha fazla ülke arasında kurulan ileri düzeydeki ekonomik entegrasyon düzeyi. Avrupa Birliği'nin bütünleşme parametrelerinden biridir. 1970 yılı başlarından itibaren Avrupa'da ekonomik ve parasal birlik kurulması yönünde önemli adımlar atılarak bir Avrupa Para Sistemi'nin temelleri oluşturuldu. Avrupa tek pazarının ancak ekonomik ve parasal birlik ile mümkün olacağı anlaşıldığından. Delors Komitesi adıyla bir komite kurularak gerekli çalışmaların hızlandırılması kararlaştırılmış ve 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi (Single European Act), ekonomik ve parasal bütünleşme yolunda büyük bir ivme kazanmıştır. 1989'da komite tarafından yayınlanan raporda üç aşamalı bir plan yürürlüğe sokuldu.

1. Aşama; mevcut ekonomik yapı içinde ekonomik ve parasal politikaların daha sıkı koordinasyonu, merkez bankalarının döviz politikalarında yakın işbirliği.
2. Aşama; ekonomik ve parasal birliğin yapısı, temel organları ve Avrupa merkez bankaları sisteminin oluşturulması.
3. Aşama; Avrupa çapında tek paraya geçilmesi. Eylül 1989 tarihinde Cap d'Antibes'de (Fransa) toplanan Avrupa maliye bakanlarınınca, ilk aşama yürürlüğe sokulmuş, 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile ekonomik ve parasal birlik bir takvim belirlenmiş ve yeni üç aşamalı plan ortaya konmuştur.

Formal Opening Session (Resmi Açılış Oturumu)

Uluslararası toplantı ya da konferanslardaki törensel oturum. Toplantının türüne göre, açış konuşmalarının yanı sıra, toplantı başkanı seçimi, komitelerin oluşturulması ve çalışma programı çıkarılması gibi işler yapılabilir. Programı önceden belli olan oturumlarda ise, sadece törensel açış konuşmaları yapılır.

Grey Areas (Gri Bölgeler)

Genellikle kime ait olduğu konusunda nihâi karar verilmemiş olan ya da üzerinde anlaşmazlık bulunduğu için herhangi bir tarafa bağlanmadan öylece bırakılan coğrafi bölge.

Half War Doctrine (Yarım Savaş Doktrini)

Soğuk Savaş döneminde uygulanmış bir Amerikan savaş stratejisi. Buna göre ABD, her zaman bir buçuk savaşa hazır olmalıdır. Bunlardan ilki Sovyetlerle yapılacak savaş, buçuk olan kısım ise, bu büyük savaşla ilgili olarak dünyanın hassas bölgelerinde çıkacak çatışmalara katılma durumudur.

Maastricht Agreement (Maastricht Anlaşması)

Aralık 1991 yılında kabul edilip 1993 yılı Kasım ayında yürürlüğe giren ve Avrupa Birliği'ni kuran anlaşma. Anlaşma ile Avrupa Topluluğu, “ Avrupa Birliği “ ne dönüşmüş; üye ülkeler önüne parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak savunma ve iç güvenlik konularında ileri hedefler konmuştur. Anlaşmanın en önemli özelliği, ekonomik ve parasal birliğin sağlanması konusunda bir takvim belirlenmiş ve ortak dış politika ve güvenlik konularındaki uzlaşmanın yazılı hale getirilmiş olmasıdır. Avrupa bütünleşmesini birliğe dönüştüren Anlaşmaya “ Avrupa Birliği Anlaşması “ da denmektedir.

Meditation Diplomacy (Arabuluculuk Diplomasisi)

Herhangi bir gerilim, savaş ya da çatışma halindeki tarafları uzlaştırmaya ve soruna çözüm bulmaya dönük diplomasi.

Memorandum (Muhtıra, Memorandum)

Diplomatik bir yazışma türüdür. Belirli bir konuyu işleyen bu belgede, diplomasinin klasik yazışma türü olan notalardaki giriş ve bitiş bölümlerinde yer alan nezaket cümleleri yoktur. Sadece konu açıklanır ve metnin altında da mühür bulunmaz. Genellikle, yetkililer arasında yapılan bir konuşma sırasında, önceden sözlü olarak açıklanmış bir konu hakkında, sonradan elde bir yazılı belge bulunması için verilir. ¹

¹ Ahmet Emin, Dağ, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, Üçüncü Basım, Ocak 2009.